

References

1. Zholtovs'kyj P. M. Maljunky Kyjevo-Lavrs'koi' ikonopysnoi majsterini. – K.: Nauk. dumka, 1982.
2. Istomin M. Obuchenie zhivopisi v Kievo-Pecherskoj lavre v XVIII v. // Iskusstvo i hudozhestvennaja promyshlennost'. – 1901. – №10. – S.291–310.
3. Istomin M. Obuchenie zhivopisi v Kievo-Pecherskoj lavre v XVIII v. // Iskusstvo i hudozhestvennaja promyshlennost'. – 1901. – №11. – S.311–318.
4. Istomin M. K istorii zhivopisi v Kievo-Pecherskoj lavre // ChIONL. – 1895. – Kn.9. – S.66–75.
5. Petrov N. Ob uprazhdennoj stenopisi velikoj cerkvi Kievo-Pecherskoj lavry // TKDA. – 1900. – №4. – S.581.
6. Umancev F. S. Troi'c'ka nadbramna cerkva. – K., 1970.
7. Umancev F. S. Materialy do slovnyka vitchyznjanyh mystciv, remisnykiv, kerivnykiv hudozhnih robot ta mecenativ XVIII – pochatku XX st. (za dokumentamy arhivu Kyjevo-Pechers'koi' lavry) // Studii' mystectvoznavchi. – K.: IMFE NAN Ukraїny, 2008. – №1 (21). – S.102–129.
8. Instytut rukopysu Nacional'noi' biblioteki Ukraїny imeni V. I. Vernads'kogo. – F.229. – Spr.15. – 43 ark.
9. Tam samo. – Spr.16. – 48 ark.
10. Tam samo. – Spr.17. – 68 ark.
11. Tam samo. – Spr.30. – 96 ark.
12. Tam samo. – Spr.48. – 62 ark.
13. Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukraїny, m. Kyi'v. – F.128. – Op.3 zag. – Spr.40.
14. Tam samo. – Op.1 malov. – Spr.127.
15. Tam samo. – Op.1 malov. – Spr.229.
16. Tam samo. – Op.1 zag. – Spr.254.
17. Tam samo. – Op.1 zagal'nochernech. – Spr.292.
18. Tam samo. – Op.1 zag. – Spr.384.
19. Tam samo. – Op.1 malov. – Spr.403.
20. Tam samo. – Op.1 zag. – Spr.515.
21. Tam samo. – Op.1 zag. – Spr.723.
22. Tam samo. – Op.1 zag. Spr.977.
23. Tam samo. – Op.1 zagal'nochernech. – Spr.1104.
24. Tam samo. – Op.1 zagal'nochernech. – Spr.1545.

Veremeienko T. R., master's degree, Kyiv National University named after T. G. Shevchenko (Ukraine, Kyiv), tarasal76@gmail.com

The sources to the history function of the Kyiv-Pechersk Lavra icon workshop (in the second half of the 18th – early 19th century)

The article is about the activity of the Kyiv-Pechersk Lavra icon workshop in the second half of the 18th – early 19th century. The article tells about unknown directions of the icon school, using the scientific works by M. K. Ystomyna, F. S. Umantseva, P. M. Zholtovskogo about scientific problems in historiography. A lot of archives documents and drawings have been analyzed and some of them were not used in scientific topics before. The author shows icon workshop as the school where everyone could taught and where different monks were invited study. The author describes the conditions of the studying, for example how many times the students had to study, their social ranks, how there tried to escape from Lavra, what attitude the monks had to them, their charity and help to orphans and so on.

Keywords: art, icon-painting, Kyiv-Pechersk Lavra, students, icon workshop.

***

УДК 94(477):2-773:314«17»

Адабаш М. О.,

історик 2 категорії міжкафедральної навчальної лабораторії «Центр підводної археології, археологічних та етнологічних досліджень» історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), mishaadabash@ukr.net

ЕКСТРАКТ МЕТРИЧНИХ ВІДОМОСТЕЙ КИЇВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ 1778 РОКУ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРИЧНОЇ ДЕМОГРАФІЇ УКРАЇНИ

Досліджуються перспективи вивчення екстракту метричних відомостей Київської єпархії 1778 року як джерела з історичної демографії України.

розглядаються його особливості, а також аналізується потенціал для подальших студій історико-демографічного характеру.

Основною метою дослідження було розкриття повноти даних екстракту метричних відомостей Київської єпархії за 1778 рік, складання характеристики джерела, крім того, одним із завдань було введення до наукового обігу раніше неопублікованих даних, аналіз їх достовірності. Також на конкретних прикладах проводиться аналіз показників народжуваності, шлюбності та смертності в Київській єпархії у межах 1778 року.

Тематика статті має широкий потенціал для подальших досліджень як суто в історико-демографічному і регіональному напрямі, так і загалом для вивчення української історії XVIII ст.

Ключові слова: історична демографія, Київська єпархія, протопопія, метричні відомості, природний рух населення.

Дослідження у галузі історичної демографії відносно нещодавно розпочали опинятися у центрі уваги вітчизняних істориків, що займаються проблематикою козацької доби. Ряд джерел на даний момент є неопублікованими, а то і зовсім не введені до наукового обігу. Саме перспективам вивчення одного із таких джерел та можливостям зробити певні висновки про демографічну ситуацію на останню чверть XVIII ст. і присвячена дана стаття.

Про екстракти відомостей Київської єпархії мова буде йти нижче, а поки що зупинимося на декількох важливих моментах. Перед усім, слід зауважити, що сучасні демографічні студії базуються на здобутках не одного покоління учених, здебільшого французьких. Аналізом історичної еволюції демографічного процесу займався серед ряду інших піднятих питань Фернан Бродель у своїх працях «Що таке Франція?» [3] та «Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм» [2]. Пізніше ідеї Ф. Броделя розвинули французькі історики-демографи школи «Анналів» Луї Анрі та Алан Блюм, які розробили спеціальні методики демографічного аналізу, представлені в монографії «Методика аналізу в історичній демографії» [1].

Вітчизняні дослідження у галузі історичної демографії XVIII ст. сягають радянської доби, прикладом чого можуть слугувати праці Володимира Кабузана [8] та Арнольда Перковського, що вивчав як особливості складу сімей, так і загальні відмінності у чисельності та складу тогочасного населення [13]. Сучасні українські дослідники стали частіше звертатися до історико-демографічної проблематики, як у контексті праць, присвячених іншим, дотичним питанням, так і у спеціальних дослідженнях. Джерельною базою подібних студій часто виступають дані, взяті із Рум'янцевського опису Малоросії, сповідних розписів, метричних книг тощо. Прикладами можуть слугувати праця Юрія Волошина «Розкольницькі слободи на території Північної Гетьманщини у XVIII ст.» [4], дослідження Олени Замури, присвячені смертності населення [7], дослідження Дмитра Казімірова [9], Олександра Сакала [18; 19], праці Ірини Петренко про шлюбно-сімейні відносини [15], статті Ольги Романової про сповідальні книги [17], ряд досліджень Віталія Дмитренка про парафіяльне духовенство [5; 6], ґрунтовні монографії Ігоря Сердюка на базі даних Рум'янцевського опису [20; 21].

Отже, на даний момент існують приклади опрацювання джерел обліково-описового та обліково-статистичного плану та використання їх даних, сучасна історична наука має готові й апробовані методологічні розробки вирішення історико-демографічних проблем, дослідники можуть використовувати праці як

загального, так і більш конкретного спрямування. При цьому сучасний вітчизняний історик має всі можливості користуватися значним обсягом інформації («числового») конкретного характеру (коефіцієнти, підрахунки тощо) для порівняння результатів своєї роботи та знайомитися з можливими варіаціями тлумачень отриманих даних. У той же час значна частина масиву інформації все ще перебуває поза увагою наукового співтовариства. До таких джерел якраз можна віднести і екстракти метричних відомостей Київської єпархії, чий потенціал для вивчення демографії місцевого населення все ще сповна не розкритий.

Що ж представляють собою екстракти метричних відомостей? Розпочнемо з термінології – статистичним екстрактом прийнято називати метричні відомості XVIII ст., що подавалися парафіяльними священиками в консисторію, а консисторського чиновниками – в Синод. Метричні відомості представляли собою щорічні статистико-демографічні дані номінативної частини метричних книг, що склалися парафіяльним священиком [13]. Метрична книга розраховувалася на рік і відповідно складалася з трьох частин: про народжених (охрещених), одружених (дані про вінчання) і померлих. Для кожної частини підбивалися підсумки за місяць і за рік – саме загальна чисельність народжених, одружених і померлих за рік міститься в кожному екстракті (приходському, по протопопії чи загальному по єпархії) – таким чином екстракти метричних відомостей були своєрідними витягами, що склалися щорічно після фіксації даних у метричній книзі. Ще у 1724 р. Священний Синод Російської Православної Церкви затвердив зразок формуляра метричної книги, тому всі екстракти метричних відомостей мають аналогічну структуру, що включає у себе вищезгадані три частини, але уже у вигляді узагальнюючих таблиць.

Складанням метричних книг і екстрактів по ним у межах Київської єпархії відала Київська духовна консисторія, що виконувала функції вищого колегіального органу Київської єпархії, до складу якого здебільшого входили настоятелі монастирів, що обиралися архієреєм і затверджувалися Синодом. Консисторія мала адміністративні, виконавчі і судові повноваження [12, с. 51]. Екстракти відомостей склалися з ціллоу визначення чисельності православного населення як у цілому, так і по окремо узятих приходах, але були і інші цілі укладання подібних джерел. Серед них – покладені на біле духовенство обов'язки релігійно-політичного нагляду, саме з цією метою склалися сповідні розписи – інший церковний документ облікового характеру, за яким перевірялося благочестя населення [12, с. 52; 17].

Найменшою територіальною одиницею, у межах якої ввелися метричні книги і інші акти обліково-описового та обліково-статистичного характеру, були приходи, що поступово втратили своє самоуправління. Приходи об'єднувалися у протопопії на чолі з протопопом (на початку XIX ст. сан протопопа вийшов з ужитку і був замінений саном протоієрея). Протопопії, у свою чергу були складовими частинами єпархії, яка, як уже зазначалося вище, перебувала під управлінням духовної консисторії. Відповідно, у відомостях за 1778 р. представлені дані по окремо узятим приходам, протопопіям і всій єпархії. Звісно, існують ряд екстрактів відомостей по окремим приходам і протопопіям за інші

роки, тому записані в них дані можна використовувати для проведення порівняльного аналізу. Зараз ці матеріали здебільшого знаходяться серед матеріалів фонду №127 Центрального державного історичного архіву України у м. Києві, тобто у фонді Київської духовної консисторії.

На прикладі екстракту відомостей, датованих 1778 роком, можна розглянути, яку ж інформацію можна отримати з подібного джерела, але спочатку треба визначити його текстологічні особливості. Мова відомостей за 1778 рік – російська, екстракти писані на аркушах великого формату, стиль письма – скоропис, що затрудняє прочитання матеріалів для невідповідної людини. Дані наводяться у вигляді таблиць. Джерело має підзаголовок «Метричні відомості Київської єпархії за 1778 р. про народжених, взявших шлюб і померлих» (тут і далі – переклад автора). Екстракт відомостей розміщений на 58 аркушах, дані про кожну із протопопій займають у середньому 2 – 3 листа (зі зворотами) [22]. Перед даними про конкретну протопопію вміщені підзаголовки практично ідентичного змісту. Наприклад, Верхньокіївська протопопія має наступний підзаголовок: «Екстракт, скільки Верхньокіївської протопопії 1778 року всякого чину людей народилося, шлюб узяло, померло і в які літа, що значить по приходам»; підзаголовок Козелецької протопопії дещо відмінний: «Екстракт єпархії Київської протопопії Козелецької, скільки саме минулого 778 року в нашому приході різного чину людей обох статей народилося, шлюб брало і померло».

Усього до складу Київської єпархії входила на той момент 21 протопопія: Борзнянська, Верхньокіївська (Старокіївська), Воронізька, Гадяцька, Глухівська, Івангородська, Ічнянська, Зіньківська, Києво-Печерська, Києво-Подільська, Козелецька, Конотопська, Кролевецька, Лохвицька, Лубенська, Ніжинська, Опішнянська, Пирятинська, Прилуцька, Роменська, Трипільська. Відповідні дані про населення кожної з них вміщені на сторінках екстракту. Крім того, на першій сторінці кожного екстракту метричних відомостей протопопії було зроблене ранжирування померлих чоловічої статі по віку, що може бути корисним для визначення рівня дитячої смертності, а також для визначення проценту так званих «ювілярів» – людей, які померли в рік свого ювілею (40, 50, 60 років тощо). Про особливості використання цієї інформації для історико-демографічних досліджень мова буде йти далі.

Використовуючи дані екстрактів відомостей слід бути обережними – територіальний розподіл тогочасної Київської єпархії на протопопії часто зовсім не співпадає з сучасним йому адміністративно-територіальним розподілом на полки і сотні. Питання співвідношення цивільних і церковних територіальних одиниць розкрила у своїх працях Оксана Прокоп'юк. Наприклад, автор встановила, що на початок 1780-х рр. до складу Трипільської протопопії входили приходи, що знаходилися виключно на території Київської сотні Київського полку. У той же час інші приходи на території Київської сотні входили до складу Києво-Печерської, Києво-Подільської і Ніжинської протопопій. Частина протопопій включала в себе приходи з різних полків: так, Києво-Печерська протопопія складалася з приходів Київського і Переяславського полків, Воронізька – Стародубського і Ніжинського, Лубенська – Лубенського

і Миргородського, а Івангородська мала приходи відразу у чотирьох полках – Ніжинському, Київському, Чернігівському і Прилуцькому. Гадяцька протопопія у той же час поширювалася виключно на приходи Гадяцького полку, аналогічно і Прилуцька протопопія мала приходи лише у межах Прилуцького полку [16, с. 42].

З вище написаного може впасти в очі нерівномірність розподілу приходів між протопопіями, що підтверджується і екстрактом метричних відомостей Київської єпархії 1778 року. Наприклад, у Верхньокіївській протопопії у зазначений рік налічувалося 26 приходів, у яких народилося 269 осіб чоловічої статі, 281 – жіночої (усього 593 особи), укладено 115 шлюбів, померло 169 чоловіків, 142 жінки (усього 311 осіб) [22, арк. 3]. У Києво–Подільській протопопії налічувалося 33 приходи, народилося 493 особи чоловічої статі, 457 – жіночої, (усього – 950), укладено 247 шлюбів, померло 349 чоловіків і 339 жінок (усього 688 осіб) [22, арк. 5]. Києво–Печерська протопопія – народилося 504 особи чоловічої статі, 492 – жіночої (усього – 996), укладено 269 шлюбів, померло 388 чоловіків і 339 жінок (усього – 724 особи) [22, арк. 7]. Трипільська протопопія – народилося 278 чоловіків і 259 жінок (усього – 537), укладено 131 шлюб, померло 154 чоловіка і 189 жінок, всього 343 особи [22, арк. 10].

У 64 приходах Козелецької протопопії народилося 1272 чоловіка, 1223 жінки, всього 2495 осіб, укладено 778 шлюбів, померло 818 чоловіків і 827 жінок (усього 1645) [22, арк. 13–14зв]. У Ніжинській протопопії у той же рік народилося 1288 чоловіків і 1228 жінок (усього 2516 осіб), укладено 765 шлюбів, померло 876 чоловіків і 824 жінки (усього 1600) [22, арк. 16]. Усього ж по Київській єпархії у 982 приходах народилося 20758 чоловіків і 19849 жінок (усього 40607), укладено 12369 шлюбів (тобто обвінчалися 24738 осіб), померло 15040 чоловіків і 146367 жінок (усього 29686 осіб) [22, арк. 58].

Таким чином, можна наочно підтвердити не лише нерівномірність у численності приходів по протопопіям, а також і явну різницю у загальній чисельності населення протопопій – так, чисельність узятих шлюбів, загальна численність народжених і померлих осіб у Трипільській протопопії приблизно у 10 разів менша, ніж у Козелецькій. Важливо, що у кожній протопопії чисельність народжених осіб чоловічої і жіночої статі перевищує чисельність померлих (у Верхньокіївській протопопії – в 1,9 рази; у Ніжинській – в 1,57 тощо), отже, можна з упевненістю стверджувати і про прогресивний тип приросту населення – тип приросту, для якого характерне переважає молодих вікових груп. За матеріалами даного екстракту метричних відомостей Київської єпархії немає можливості для створення статево–вікових пірамід, але відомо, що при прогресивному типі приросту населення статево–вікова піраміда формується у вигляді конуса, що звужується догори. Для підтвердження цих висновків потрібне застосування інших джерел демографічного характеру.

Слід зауважити, що існують у тексті й помилки, а також виправлення. Наприклад, у Козелецькій протопопії спочатку було вказано всього 828 померлих чоловіків, потім під ризкою вказана нова цифра – 818 [22, арк. 13], яка підтверджується й сумою померлих чоловіків, якщо брати за основу таблицю ранжирування померлих чоловіків по роках. У той же час не була

виправлена загальна кількість померлих чоловіків і жінок (повинно бути 1645, але в таблиці так і залишилася цифра 1655). Можливість існування технічних помилок при складанні подібних відомостей – одна з основних причин можливої неточності наведених даних. Утім, якщо дослідник ставить перед собою за мету створення загальної демографічної картини регіону в зазначену епоху, то викривлення не буде значним.

Значно більше може вплинути на одержані висновки так звана «проблема ювілярів» – завищений процент людей, що померли в рік свого ювілею. І. Сердюк у своїх дослідженнях указував на той факт, що при роботі з матеріалами помітна аномально велика кількість людей, які на момент проведення переписів мали круглий вік [19]. Сам Ігор Сердюк приходив до висновку, що частка подібних людей не повинна перевищувати 9%. Пояснює він це наступним чином: на 70–річний віковий проміжок припадає 7 круглих дат (10, 20, 30, 40, 50, 60, 70 років), тобто 10% від усіх можливих. При нормальних умовах існування біологічної популяції з віком її чисельність поступово скорочується. Так, унаслідок природної смертності чисельність осіб, яким виповнилося 10 років, повинна бути меншою, ніж тих, кому було 9 років, у свою чергу, менше, ніж тих, кому було 8 років, і так далі. Тому нормальна частка «ювілярів» припускається у межах 9%. Округлення щодо дітей такого віку були не частими, але могли застосовуватися тоді, коли дитина була сиротою і не знала обставин свого народження. Імовірно, що впродовж життя частина людей забувала свій точний вік, округлюючи його. Перевірити це припущення можна, визначивши частку «ювілярів» в окремих десятирічних вікових групах.

Схожа тенденція помічена і в матеріалах екстракту метричних відомостей Київської єпархії при фіксації віку померлих чоловіків (треба зауважити, що для жінок подібного ранжирування не було проведено у жодній протопопії Київської єпархії). Так, у Верхньокіївській протопопії всього, згідно джерелу, за 1778 рік померло 169 чоловіків, з них 5 у віці 30 років, 6 – у 40 років, 5 – у 50, 5 – у 60, ще 4 – у 80 [22, арк. 3]. Усього по протопопії маємо 25 чоловіків, що померли у рік свого ювілею, що складає приблизно 14,8% від загального числа покійних, а отже наявне перевищення нормальної чисельності у півтора рази. Усього по Київській єпархії 2267 чоловіків з 15040 померлих у 1778 році були ювілярами, а отже загальний показник узагалі перевищує 15,07%. Утім, з усіх правил бувають винятки, у тій же Козелецькій протопопії лише 64 з 818 померлих чоловіків відносяться до зазначеної категорії, а отже їх чисельність складає всього 7,8% [22, арк. 13]. На жаль, можливість перевірити достовірність наведених даних у даному випадку відсутня.

Дані екстрактів відомостей проливають світло також на проблему дитячої смертності. З точки зору шансів на смерть п'ятирічний вік в історичній демографії вважається певним рубежем, адже узагальнені підрахунки демонструють різке зменшення рівня смертності по досягненні окремих вікових рубежів (так званий «парадокс дитячої смертності»). За підрахунками Олени Замури, для містечка Сорочинці другої половини XVIII ст. з 1000 охрещених дітей шанси дожити до п'ятирічного віку мали лише 420 [8]. Ще важливішим рубежем може вважатися 1–річний вік, у даному випадку

слід говорити про «неонатальну смертність» (або ж смертність новонароджених). Усього у межах Київської єпархії у 1778 році зафіксовано 3754 померлих осіб чоловічої статі у віці 1 року, що складає чверть (24,96%) від загального числа небіжчиків–чоловіків [22, арк. 58]. Ще 3598 померли у віці 2–5 років, тобто майже половина смертей зафіксована у ранньому дитячому віці – типова ситуація для суспільства доіндустріальної доби.

Також треба зауважити, що у метричних книгах фіксувався акт хрещення, а не народження, тож між цими подіями проходив певний час (мінімум тиждень), за який частина дітей могла померти. У щоденнику священників Кирнецьких (1780–ті рр.), є записи про виняткові хрещення в день народження «ради опасности страха смертного» [5, с. 142–143]. Саме тому і до кількості померлих у дитячі роки слід ставитися обережно.

Якщо ж говорити про максимально зафіксований вік смерті, то у екстрактах відомостей Київської єпархії зафіксований один чоловік, що помер у віці 103 років. Окрім нього згадано 5 чоловіків, що померли у 100–літньому віці. Знову ж таки, треба зважати, що фіксація віку могла бути неточною, але очевидно, що 100–річні довгожителі були рідкістю.

Ще однією важливою деталлю екстракту метричних відомостей є свідчення про людей, що померли неприродною смертю. Так, нижче таблиці з ранжируванням померлих чоловіків по роках на сторінці екстрактів відомостей Козелецької протопопії наявний наступний припис: «Убитих – 1, раптово померлих – 4 (у тексті – «скоропостижно умерших»), утоплеників (у тексті – «утопших») – 3 [22, арк. 13]. Схожий припис є під таблицею в Ніжинській протопопії: «У тому числі убитих, заколотих, утоплених не було, а раптово померлих – 2» [22, арк. 16]. Подібні приписи присутні під таблицями більшості протопопій. Звертає на себе увагу той факт, що не вказані окремо смерті від хвороб, а лише надзвичайні випадки. Напевно, укладачі відомостей, окрім усього іншого, мали завдання фіксації тих смертей, що не вважалися природними.

Таким чином, проаналізувавши екстракт метричних відомостей Київської єпархії 1778 року, можна зробити певні висновки щодо значимості цього джерела і йому подібних для досліджень у галузі історичної демографії України. Екстракт метричних відомостей є джерелом обліково–статистичного плану, що надають дослідникам досить повні загальні дані про кількість народжених, померлих, дозволяє дізнатися про чисельність шлюбів упродовж одного року. На базі джерела можна також зробити певні висновки про тип природного приросту населення, показники дитячої смертності, ранжирування віку померлих та навіть причини смерті (у тому випадку, якщо це була убивство чи смерть від нещасного випадку). На основі цього джерела та йому аналогічних можна здійснювати узагальнення про зміни населення у межах окремо взятого приходу, протопопії чи усієї Київської єпархії. Звісно, до даних екстрактів метричних відомостей слід ставитися обережно, оскільки у тексті можуть бути фактологічні помилки, крім того, не завжди слід довіряти ранжируванню померлих по роках через так званий фактор «ювілярів». Той факт, що ранжирування померлих жінок по роках не зроблене, змушує звертатися до методів екстраполяції даних, що може дещо викривляти загальну демографічну картину

тогочасного суспільства. Окрім усього вище зазначеного, не слід забувати і про неспівпадіння церковного поділу єпархії на протопопії з полково–сотенним устроєм при використанні даних екстракту метричних відомостей для спроб реконструкції історико–демографічної картини певного регіону.

При залученні інформації з наявних історико–демографічних досліджень та інших джерел обліково–статистичного і обліково–описового плану, у яких йдеться мова про чисельність, статевий і соціальний склад населення, екстракти відомостей Київської єпархії можуть допомогти досліднику у вивченні минулого населення України кінця XVIII ст., створенні комплексних реконструкцій історії обраного регіону. Немає сумнівів, що екстракт відомостей Київської єпархії 1778 року та аналогічні йому джерела мають широкий потенціал для майбутніх досліджень суспільства у ранньомодерну добу.

Список використаних джерел

1. Анри Л. Методика анализа в исторической демографии / Л. Анри, А. Блюм // Пер. с франц. С. Хока и Ю. Егоровой. – М.: РГГУ, 1997. – 207 с.
2. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст. – Т.1. Структура повсякденності: можливе і неможливе / Ф. Бродель. // Пер. з франц. Г. Філіпчук. – К.: Основи, 1995. – 543 с.
3. Бродель Ф. Что такое Франция? (в 2 кн.). – Кн. 2. Люди и вещи. – Ч.1. Численность народонаселения и её колебания на протяжении веков / Ф. Бродель // Пер. С. Н. Зенкина, В. А. Мильчиной. – М.: Изд-во им. Сабашниковых, 1995. – 244 с.
4. Волошин Ю. В. Розкольніцькі слободи на території Північної Гетьманщини у XVIII ст. (історико–демографічний аспект) / Ю. В. Волошин. – Полтава: АСМІ, 2005. – 312 с.
5. Дмитренко В. Сім'ї парафіяльного духовенства другої половини XVIII століття – спроба історико–демографічного аналізу за матеріалами сповідних розписів Пирятинської протопопії Київської єпархії / В. Дмитренко // Краєзнавство. – К.: Національна спілка краєзнавців України, Інститут історії України НАН України, 2009. – №3–4. – С.202–207.
6. Дмитренко В. Шлюб і сім'я у середовищі парафіяльного духовенства другої половини XVIII ст.: спроба аналізу за матеріалами сповідних розписів (на прикладі парохів Пирятинської протопопії) / В. Дмитренко // Краєзнавство. – К.: Національна спілка краєзнавців України, Інститут історії України НАН України, 2009. – №1–2. – С.181–188.
7. Замура О. Смертність у природному русі населення містечка Сорочинці у XVIII ст. / О. Замура // Краєзнавство. – К.: Національна спілка краєзнавців України, Інститут історії України НАН України, 2009. – №3–4. – С.207–213.
8. Кабузан В. Чисельність українського населення на території Росії за ревізіями 1732 і 1763 років / В. Кабузан // Український історичний журнал. – К.: Видавництво АН УРСР, 1960. – №6. – С.161–164.
9. Казіміров Д. Менська сотня Чернігівського полку за Переписними книгами 1666 р. / Д. Казіміров // Сіверянський літопис. – Чернігів: КП «Видавництво «Чернігівські береги», 2010. – №6. – С.20–29.
10. Маслійчук В. Дітозгубництво на Лівобережній та Слобідській Україні у другій половині XVIII ст. / В. Маслійчук. – Харків: Харківський приватний музей міської садиби, 2008. – 128 с.
11. Маслійчук В. Про «батьківство» і «материнство» на Лівобережній Україні другої половини XVIII ст. / В. Маслійчук // Народна творчість та етнографія. – К.: НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2008. – №5. – С.21–26.
12. Мордвинцев В. М. Приходское духовенство по жалобам населения Левобережной Украины в XVIII в. / В. М. Мордвинцев // Матеріали науково–теоретическої конференції КГУ «Православие: история и современность». – К., 1988. – С.51–68.
13. Мордвинцев В., Томазов В. Метричні книги // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.;

Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2009. – Т.6: Ла–Мі. – С.627.

14. Перковський А. Українське населення в 60–70-х роках XVIII ст. / А. Перковский // Український історичний журнал. – К.: Видавництво АН УРСР, 1968. – №1. – С.107–111.

15. Петренко І. Шлюбно–сімейні відносини українців у другій половині XVIII ст.: Монографія. / І. Петренко. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. – 119 с.

16. Прокоп'юк О. Б. Київська митрополія: топографія посвят. Реконструкція реєстру храмів за відомостями про церковно-служителів (1780–1783) / О. Б. Прокоп'юк. – К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2012. – 208 с.

17. Романова О. О. Сповідальні книги Київської митрополії XVIII ст. як спосіб церковного контролю за мораллю парафіан / О. О. Романова // Український історичний журнал. – К., 2008. – №4. – С.122–148.

18. Сакало О. Структура сім'ї на території Гетьманщини середині XVIII століття (на прикладі села Карпилівка Яблунівської сотні Лубенського полку) / О. Сакало // Історичні записки: 36. наук. праць. Вип.18. – Луганськ, 2008. – С.177–187.

19. Сакало О. Типологія домогосподарств селян Лівобережжя в другій половині XVIII ст.: на прикладі села Нехривки Куринської сотні Лубенського полку / О. Сакало // Український селянин. – Черкаси, 2008. – Вип.11. – С.211–213.

20. Сердюк І. Особливості відображення вікових категорій населення Лівобережної України в Румянцевському описі Малоросії / І. Сердюк // Вісник Черкаського університету. Сер. «Історичні науки». – Черкаси, 2008. – Вип.133–134. – С.55–62.

21. Сердюк І. Полкових городів обивателі: історико–демографічна характеристика міського населення Гетьманщини другої половині XVIII ст. / І. Сердюк. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2011. – 304 с.

22. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДАК). – Ф.127. – Оп.1014. – Спр.65. – 58 арк.

References

1. Anri L. Metodika analiza v istoricheskoj demografii / L. Anri, A. Blyum // Per. s franc. S. Hoka i Yu. Egorovoj. – M.: RGGU, 1997. – 207 s.

2. Brodel F. Materialna tsyvilizatsiia, ekonomika i kapitalizm, XV–XVIII st. – T.1. Struktura povsiakdennosti: mozhlyve i nemozhlyve / F. Brodel // Per. z frants. H. Filipchuk. – K.: Osnovy, 1995. – 543 s.

3. Brodel' F. Chto takoe Franciya? (v 2 kn.). – Kn.2. Lyudi i veshchi. – Ch.1. Chislennost' narodonaseleniya i eyo kolebaniya na protyazhenii vekov / F. Brodel' // Per. S. N. Zenkina, V. A. Mil'chijoj. – M.: Izd-vo im. Sabashnikovyh, 1995. – 244 s.

4. Voloshyn Yu. V. Rozkolnytski slobody na terytorii Pivnichnoi Hetmanshchyny u XVIII st. (istoryko–demohrafichniy aspekt) / Yu. V. Voloshyn. – Poltava: ASMI, 2005. – 312 s.

5. Dmytrenko V. Sim'i parafialnoho dukhovenstva druhoi polovyny XVIII stolittia – sprobа istoryko–demohrafichnoho analizu za materialamy spovidnykh rozpysiv Pyriatynskoi protopopii Kyivskoi yeparkhii / V. Dmytrenko // Kraieznavstvo. – K.: Natsionalna spilka kraieznavstv Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2009. – №3–4. – S.202–207.

6. Dmytrenko V. Shliub i sim'ia u seredovyshchi parafialnoho dukhovenstva druhoi polovyny XVIII st.: sprobа analizu za materialamy spovidnykh rozpysiv (na prykladi parokhiv Pyriatynskoi protopopii) / V. Dmytrenko // Kraieznavstvo. – K.: Natsionalna spilka kraieznavstv Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2009. – №1–2. – S.181–188.

7. Zamura O. Smertnist u pryrodnomu rusi naselennia mistechka Sorochyntsi u XVIII st. / O. Zamura // Kraieznavstvo. – K.: Natsionalna spilka kraieznavstv Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2009. – №3–4. – S.207–213.

8. Kabuzan V. Chyselnist ukrainskoho naselennia na terytorii Rosii za reviziiamy 1732 i 1763 rokiv / V. Kabuzan // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. – K.: Vydavnytstvo AN URSR, 1960. – №6. – S.161–164.

9. Kazimirov D. Menska sotnia Chernihivskoho polku za Perypysnymy knyhamy 1666 r. / D. Kazimirov // Siverianskyi litopys. – Chernihiv: KP «Vydavnytstvo «Chernihivski oberehy», 2010. – №6. – S.20–29.

10. Masliichuk V. Ditozghubnytstvo na Livoberezhnii ta Slobidskii Ukraini u druhoi polovyni XVIII st. / V. Masliichuk. – Kharkiv: Kharkivskiy pryvatnyi muzei miskoi sadyby, 2008. – 128 s.

11. Masliichuk V. Pro «batkivstvo» i «materynstvo» na Livoberezhnii Ukraini druhoi polovyny XVIII st. / V. Masliichuk // Narodna tvorchist ta etnografia. – K.: NANU, IMFE im. M. T. Rylskoho, 2008. – №5. – S.21–26.

12. Mordvintsev V. M. Prihodskoe duhovenstvo po zhalobam naseleniya Levoberezhnoj Ukrainy v XVIII v. / V. M. Mordvincev // Materialy nauchno–teoreticheskoy konferencii KGU «Pravoslavie: istoriya i sovremennost'». – K., 1988. – S.51–68.

13. Mordvintsev V., Tomazov V. Metrychni knyhy // Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t. / redkol.: V. A. Smolii // Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. – K.: Nauk. dumka, 2009. – T.6: La–Mi. – S.627.

14. Perkovskiy A. Ukrainse naselennia v 60–70–kh rokakh XVIII st. / A. Perkovskiy // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. – K.: Vydavnytstvo AN URSR, 1968. – №1. – S.107–111.

15. Petrenko I. Shliubno–simeini vidnosyny ukraintsv u druhoi polovyni XVIII st.: Monohrafia / I. Petrenko. – Poltava: RVV PUSKU, 2009. – 119 s.

16. Prokop'juk O. B. Kyivska mytropolii: topohrafia posviat. Rekonstruktsiia reiestru khramiv za vidomostiamy pro tserkovno-sluzhyteliv (1780–1783) / O. B. Prokop'juk. – K.: DP «NVTs «Priorityty», 2012. – 208 s.

17. Romanova O. O. Spovidalni knyhy Kyivskoi mytropolii XVIII st. yak sposib tserkovnoho kontroliu za moralliu parafian / O. O. Romanova // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. – K., 2008. – №4. – S.122–148.

18. Sakalo O. Struktura sim'i na terytorii Hetmanshchyny seredyny XVIII stolittia (na prykladi sela Karpylivka Yablunivskoi sotni Lubenskoho polku) / O. Sakalo // Istorychni zapysky: Zb. nauk. prats. Vyp.18. – Luhansk, 2008. – S.177–187.

19. Sakalo O. Typolohiia domohospodarstv selian Livoberezhzhia v druhoi polovyni XVIII st.: na prykladi sela Nekhrystivky Kurinskoi sotni Lubenskoho polku / O. Sakalo // Ukrainskyi selianyn. – Cherkasy, 2008. – Vyp.11. – S.211–213.

20. Serdiuk I. Osoblyvosti vidobrazhennia vikovykh katehori naselennia Livoberezhnoi Ukrainy v Rumiantsevskomu opysi Malorosii / I. Serdiuk // Visnyk Cherkaskoho universytetu. Ser. «Istorychni nauky». – Cherkasy, 2008. – Vyp.133–134. – S.55–62.

21. Serdiuk I. Polkovykh horodov obyvately: istoryko–demohrafichna kharakterystyka miskoho naselennia Hetmanshchyny druhoi polovyny XVIII st. / I. Serdiuk. – Poltava: TOV «ASMI», 2011. – 304 s.

22. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv (TsDIAK). – F.127. – Op.1014. – Spr.65. – 58 ark.

Adabash M. O., historian of 2 category of the interdisciplinary educational laboratory «Center of underwater archeology, archaeological and ethnological researches» of the Faculty of History of the Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), mishaadabash@ukr.net

The extract of metric statements of the Kyiv Orthodox Diocese of 1778 as the source of the historical demography of Ukraine

In the article the research prospects of studying the extract of metric statements of the Kyiv Orthodox Diocese as a source of the historical demography of Ukraine were explored. Features of source were examined, and the potential for further historical and demographic studies was analyzed.

Consideration the completeness of the data of the extract of metric statements of the Kyiv Orthodox Diocese of 1778 was the main purpose of the research. Also, composition the characteristics of the source was an important task of this research. In addition, introduction into scientific circulation previously unpublished data and analysis of their reliability was one of the main goals. Also, on specific examples, the analysis of birth rates, marriages and deaths in the Kyiv Orthodox Diocese during the year 1778 was carried out.

The subject matter of the article has a wide potential for further research, both purely in the study of historical demography and the study of regional areas, and in general for the study of Ukrainian history in the eighteenth century.

Keywords: historical demography, Kyiv Orthodox Diocese, protopopia, metric statements, natural movement of population.

***